

Molnár-Rajec Erzsébet, irodalmár

Pozsonyi kisiparos családban született. Édesapjának virágzó szabósága volt alkalmazottakkal, tanoncokkal. A vacsoraasztalnál magyarul, németül, szlovákul beszélgettek. 1945 után a Beneš-dekrétumok megjelenését követően minden magyar családot ki akartak űzni Csehszlovákiából.

„Vagonokba lettünk rakva és Magyarországra kerültünk '47 szeptemberében. Erről nagyon kevesen tudnak, még Magyarországon is, hogy milyen szomorú korszaka volt a magyar kisebbségnek. Le lettünk köpve az utcán, meg lettünk pofozva, nem beszélhettünk magyarul. Pozsonyban, ahol a magyar nyelv hivatalos nyelv volt.”

Mintegy két hétig éltek vagonokban élelem, tisztálkodási lehetőség nélkül. Majd Budapesten, Angyalföld munkás negyedében kaptak egy kétszobás, mellékhelyiség nélküli, kitört ablakú lakást, ahol új életet kezdett a család. Édesapja egy katolikus templomban keresett vevőket. Első kuncaftja a Láng Gépgyár tulajdonosának felesége, Láng néni volt. Később Lángékat kitelepítették.

„Budapesten az első három hét volt a legnehezebb. Nem kaptunk élelmiszerjegyeket, nem volt pénzünk, a fűvet megettük volna már.”

Érettségi után magyar-német-szlovák-cseh tolmácsként kezdett dolgozni, majd a Csehszlovák Intézet kulturális igazgatója lett. Találkozott a művészeti élet krémjével, megnyíltak számára Budapest legmagasabb körei.

„Tolmács voltam és mentem egy íróval, akit az érdekelte, hogy hogyan élnek a kitelepítettek. És kihez kerülök? A Lángékhoz. Egy picike kis falusi konyhás, egyszobás házban éltek. Valaki a faluból adott nekik egy öreg gramofont. Beethoven Fidelio ment, mikor beléptünk. Szegénységben és borzalmas körülmények között szólt Beethoven Fideliója. Ez egy olyan élmény volt, hogy nem tudom elmondani.”

Erzsébet Budapesten élte át az 1956-os eseményeket.

„Csernus Mariannal ültem a Sztálin úton, az Eszpresszó kávéházban. Egyszer csak jön a Gerő-beszéd a rádióban. Elmentem a Parlamenthez. Énekeltünk, öleltük egymást, boldogok voltunk. Eufóriában volt mindenki. Szabadság lesz... Aztán jöttek a katonák, lőttek, szétszaladtunk.”

„Mikor november 4-én jöttek a tankok édesapám sorba állt kenyérért a Váci úton. Beljük lőttek, a sorba állókba. Egy idősebb ember apám előtt elesett, meghalt. Reszketve jött haza.”

1956 novemberében már az emigrációt tervezte Erzsébet.

„Minden este munka után egy órát tanított édesapám. Megtanított engem jobban, mint bármelyik tanoncot, hogyan kell szabni. Mindig azt mondta: aranyat adok a kezedbe. Minden vacsorabeszélgetés erről szólt: Apuka nekem menni kell! Nem mehetsz! Ő idős volt ahhoz, hogy egy jövőről álmodjon. Neki már mindenét elvették. Egyik este azt mondja, csinálj egy snitett [szabásmintát]. Megcsináltam. Rámnéz és azt mondja: mehetsz! Ez döntötte el a saját harcát magában, hogy tényleg tudok valamit.”

Egy ismerős családdal megtervezték az utat:

„Ne hozzak semmit, csak úgy menjek, kabátban, se táska, semmi, egy kis szendvicset dugjak a zsebembe. 2000 forint legyen nálam, a vasutasok ezt kérik a segítségért. Ők is ott lesznek a vonaton, nem érintkezünk, nem beszélgetünk. Mindnet betartottam. Felültem a vonatra, mindenki, aki azon a vonaton volt, menekült volt. A szemükön rajta volt. Senkinek nem volt koffere, mindenkinek volt egy kis szendvics. Nem mertünk egymáshoz szólni. Mind kiszálltunk Zalaegerszegen. A magyar vasutasok nagyon szépen kezeltek bennünket, tízes csoportba osztottak be. Tízessel engedték ki az embereket. Mondták, hogy ott egy fa, utána folyócska van, azt

át kell lépni. A víz volt a választófal. Senki nem akart velünk jönni, mert egy kilenc hónapos bébi volt velünk. Ott maradtam egyedül a családdal, féltek, hogy a bébi hangja elárul. Megkaptuk az utasítást, ha halljuk a tankokat, nagyon laposra fekdjünk le. Ahogy nekimentünk az útnak, hirtelen borzalmas hóvihár jött. Nehéz körülmények között éltük át az utolsó órát magyar földön. Nem láttuk a fát, eltűnt a hóvihárban. Egy ideig körbe is mehettünk talán. Egyszer csak hallok egy osztrák dalt fütyülni. Én jeleztem, hogy itt vagyunk, és németül mondták, hogy egyenesen menjünk tovább a kis folyóhoz, azt át kell lépni, és ők várnak bennünket. Bele kellett lépnünk a hideg vízbe, és a mai napig mind a két lábam csontjai csúnyák. Nem hagytam megoperálni, mert ez az én szabadságom ára.”

Egy katonai szállító hajóval érkezett meg Erzsébet New Yorkba.

„Emberek ordítottak, kiabáltak, letérdeltek, egymást csókolták, hogy láttuk a Szabadság-szobrot, és tényleg Amerikában vagyunk. Autóbuszok vártak bennünket és átvittek minket Manhattanen. Életemben ilyen nagy házakat nem láttam. Felnéztem, és azt mondtam: megjöttem, hazajöttem, itt vagyok!”

Erzsébet először varrónőként dolgozott, többek között Eleanor Rooseveltné számára is készített ruhákat. „You will make it, the American dream” – mondta Erzsébetnek az elnök felesége. Erzsébet a tanulmányait a Columbia és Rutgers Egyetemen folytatta, doktorátusát német irodalomból szerezte a CUNY Graduate Centerben. 33 éven át a City College of New York professzora és egyetemi könyvtárosa volt. Jelenleg is a PEN Klub (Poets, Essayists and Novelists) tagja, az Amerikai Kafka Társulat elnöke.

MÉRFÖLDKÖVEK – 1956-OS PORTRÉK ÉS ÉLETUTAK AZ AMERIKAI MAGYAR EMIGRÁCIÓBAN

Kiállítás a New York-i Magyar Házban (213 E 82 Str. NY, NY, 10028).

Megtekinthető: 2016. október 22. és 2017. január 10. között.

A KIÁLLÍTÁST ÖSSZEÁLLÍTOTTÁK:

New York-i Magyar Ház

Bánhalmi Norbert fotográfus

Nagy Ildikó társadalomkutató, a New York-i Magyar Ház igazgatója

Szilvay Gergely újságíró, a Kőrösi Csoma Sándor Program ösztöndíjasa

PARTNERSZERVEZETEK: Amerikai Magyar Emlékmű Bizottság, New York-i Magyar Főkonzulátus

A KIÁLLÍTÁST TÁMOGATJA: the Hungary Initiatives Foundation

MÉDIAPARTNER: Mandiner

KÜLÖN KÖSZÖNET: Ember Sári, Fischer Viktor, Niemetz Ágnes, Papp László, Szatai Kovács Enikő